

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська політехніка»,
доктору наук з державного управління,
професору Миколайчуку Миколі Миколайовичу

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Попова Миколи Петровича** на дисертацію **Усенко Інни Олександрівни** на тему «Чорноморський регіон як важливий об'єкт політики рибальства України: досвід Європейського Союзу», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

1. Актуальність теми дисертації

У контексті сучасних трансформаційних процесів у сфері публічного управління в Україні, особливо в умовах воєнного стану та євроінтеграційного поступу, проблема формування ефективної політики рибальства набуває особливої актуальності. Чорноморський регіон виступає не лише унікальним природним об'єктом з високим економічним потенціалом, а й важливою геополітичною зоною, що потребує належного державного регулювання та міждержавної координації. З огляду на це, обґрунтування ефективної моделі управління у сфері рибальства із залученням європейського досвіду відповідає стратегічним інтересам України.

Дисертаційне дослідження Усенко І.О. є надзвичайно актуальним, оскільки поєднує аналіз проблематики сталого розвитку морського сектору з розглядом інституційної практики Європейського Союзу, зокрема в частині реалізації Спільної

політики рибальства (CFR). У роботі науково осмислено ризики, спричинені незаконним, непідзвітним і нерегульованим рибальством, деградацією морських екосистем та фрагментацією управлінських повноважень, що характерні для пострадянських країн, зокрема України.

Особливу значущість тема набуває у світлі необхідності адаптації управлінських підходів до реалій післявоєнного відновлення України, коли морські ресурси можуть стати ключовим джерелом продовольчої безпеки, міжнародного партнерства та економічного зростання. У такому контексті порівняльний аналіз досвіду Румунії та інших держав ЄС відкриває перспективи для системної модернізації державної політики України у сфері рибного господарства.

Таким чином, тема дисертації відповідає поточним викликам державного управління, спрямована на вирішення важливого практичного завдання – забезпечення ефективного публічного управління рибальством із урахуванням кращих європейських практик та викликів безпеки, що постають у Чорноморському регіоні.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Структура, логіка побудови та змістове наповнення дисертації Усенко І.О. свідчать про високий рівень обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків і практичних рекомендацій. У вступі чітко окреслено мету дослідження, визначено об'єкт і предмет, сформульовано 10 наукових завдань, розкрито елементи новизни та зазначено емпіричну базу. Методологічний інструментарій, що охоплює системний, діалектичний та логіко-аналітичний підходи, адекватний завданням дослідження й забезпечує достовірність отриманих результатів.

У першому розділі обґрунтовано значення Чорноморського регіону як простору підвищеної екологічної та управлінської чутливості, що обумовлює необхідність застосування адаптивних моделей регулювання. Проаналізовано вплив воєнного стану в Україні на рибальську діяльність, що дає змогу осмислити

специфіку формування кризових управлінських рішень на галузевому рівні. Авторкою обґрунтовано положення про те, що дестабілізація в регіоні має довготривалий вплив на економіку прибережних громад, експортний потенціал галузі та продовольчу безпеку.

Другий розділ містить системний аналіз практики Європейського Союзу у сфері рибальства, зокрема діяльності таких інституцій, як EFCA, DG MARE, GFCM та BLSAC. Увага до ринкової організації, структури субсидування, антикризових заходів (наприклад, на період пандемії COVID-19), а також приклад Румунії дозволяє авторці узагальнити типові інституційні моделі. Важливо, що робота не обмежується описом, а включає узагальнення управлінських принципів та індикаторів ефективності.

У третьому розділі подано авторське бачення шляхів удосконалення політики рибальства України. Усенко І.О. переконливо доводить, що досвід боротьби з ННН-рибальством у країнах ЄС може бути адаптований в українських реаліях. Висвітлено потенціал морського просторового планування, а також запропоновано стратегічні орієнтири оновлення галузевої політики.

Завершальні висновки логічно узагальнюють здобуті результати, кореспондуються з поставленими завданнями й засвідчують внутрішню цілісність наукового дослідження.

Загалом, рівень обґрунтованості наукових положень, що містяться в дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та свідчить про здатність авторки до аналітичного мислення, систематизації знань і формулювання прикладних рекомендацій у сфері публічного управління.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження Усенко І.О. полягає у комплексному обґрунтуванні теоретико-прикладних засад публічного управління у сфері рибальства в контексті адаптації європейського досвіду до українських

умов. Авторкою вирішено актуальне наукове завдання – запропоновано стратегічні підходи до вдосконалення державної політики у секторі рибного господарства України з урахуванням практик ЄС, зокрема Спільної політики рибальства (CFR) та досвіду країн Чорноморського басейну.

Вперше на рівні дисертацій за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» запропоновано визначення поняття «політика рибальства», що дозволяє структурувати підходи до формування державного впливу у відповідній сфері. Окрему наукову цінність має вперше систематизований аналіз значення Чорноморського регіону для рибальства в країнах Європейського Союзу та вивчення впливу воєнного стану на функціонування галузі.

Удосконалено підходи до боротьби з незаконним, непідзвітним і нерегульованим (ННН) рибальством, зокрема через виявлення системних чинників ризику, характерних для української юрисдикції, та адаптацію європейських практик контролю, прозорості й моніторингу. Розкрито потенціал механізмів морського просторового планування як інструменту інтегрованого управління морськими ресурсами.

Подальшого розвитку набули:

- концепція публічного управління рибальством через призму інституційної взаємодії між органами виконавчої влади, самоврядування та галузевими стейкхолдерами;
- підходи до оцінки ефективності Спільної політики рибальства ЄС, зокрема в частині консультаційної та дорадчої практики (на прикладі BLSAC та EFCA);
- формування пріоритетів української політики рибальства в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення.

Новизна положень підтверджується узгодженістю з сучасними викликами публічного управління, наявністю авторських формулювань, а також відображенням результатів дослідження у публікаціях у фахових виданнях та матеріалах апробації. У цілому, наукові результати дисертації мають теоретичну новизну, методологічну завершеність та потенціал до подальшого використання в науково-практичній сфері.

4. Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність дисертаційного дослідження Усенко І.О. полягає в розробці концептуальних засад і прикладних підходів до вдосконалення публічного управління у сфері рибальства в Україні з урахуванням практик Європейського Союзу. У дисертації запропоновано напрями модернізації політики у галузі рибного господарства, що можуть бути використані як орієнтири для розроблення регуляторних документів, галузевих стратегій та адміністративно-організаційних рішень у системі виконавчої влади.

Результати дослідження можуть бути адаптовані для практичного застосування в діяльності профільних структур центрального та місцевого рівнів, зокрема при формуванні індикативних програм розвитку аквакультури, боротьби з ННН-рибальством, впровадження морського просторового планування та створення системи міжвідомчої координації у сфері рибного господарства. Значну прикладну цінність мають пропозиції щодо формалізації процедур моніторингу, громадського контролю та міжсекторальної співпраці, які базуються на досвіді таких європейських інституцій, як EFCA та DG MARE.

Окремо слід відзначити, що окремі висновки та рекомендації були використані у практичній діяльності Департаменту міжнародного співробітництва, культури та маркетингу Одеської міської ради, що засвідчує потенціал роботи не лише в галузевому, а й у муніципальному вимірі. Крім того, матеріали дисертації можуть бути інтегровані до змісту професійної підготовки державних службовців, освітніх програм з публічного управління, курсів з державного регулювання природних ресурсів, екологічної політики та євроінтеграції.

Ураховуючи необхідність комплексного післявоєнного відновлення України, запропоновані в роботі підходи можуть стати важливим інструментом стабілізації соціально-економічної ситуації у прибережних регіонах, де рибальство є однією з ключових галузей локальної економіки.

5. Структура та зміст дисертації

Дисертація Усенко Інни Олександрівни на тему «Чорноморський регіон як важливий об'єкт політики рибальства України: досвід Європейського Союзу» є логічно структурованим, самостійним і цілісним науковим дослідженням, яке повністю відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Її структура охоплює вступ, три змістовно взаємопов'язані розділи, висновки, список використаних джерел (113 найменувань) та додатки.

У вступі чітко визначено актуальність теми, сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Подано характеристику методологічної бази, обґрунтовано наукову новизну, практичну значущість та апробацію результатів. У першому розділі здійснено аналіз Чорноморського регіону як простору рибогосподарської діяльності з урахуванням природних, економічних і безпекових аспектів. Увага зосереджена на впливі воєнного стану на функціонування галузі.

Другий розділ містить системний огляд досвіду ЄС у політиці рибальства: від аналізу органів публічного управління (EFCA, DG MARE, GFCM) до розгляду механізмів ринкової організації, спільної політики та національного досвіду окремих країн, зокрема Румунії. Особливістю розділу є акцент на інституційних і адміністративних інструментах, які можуть бути адаптовані в українському контексті.

У третьому розділі авторка переходить до формування пропозицій щодо вдосконалення управлінських механізмів в Україні. Аналізуються шляхи протидії ННН-рибальству, потенціал морського просторового планування, а також стратегічні орієнтири української політики у цій сфері на прикладі досвіду ЄС. Розділ має чітке прикладне спрямування та включає авторські оцінки ефективності інституційного запозичення.

Мовностилістичне оформлення дисертації відповідає академічним стандартам. Текст відзначається термінологічною точністю, послідовністю викладу, належним рівнем аргументації. Джерела оформлено згідно з вимогами

академічної доброчесності. Додатки включають матеріали, що підтверджують апробацію результатів і фактичне впровадження.

Загалом структура дисертації забезпечує логічний хід наукового пошуку, гармонійно поєднуючи аналітичні, нормативні та прикладні компоненти, а зміст повною мірою відповідає заявленій меті та завданням дослідження.

6. Значення роботи для науки, практики і суспільства

Дисертаційне дослідження Усенко Інни Олександрівни має комплексне значення, яке охоплює як розвиток наукових засад публічного управління в умовах євроінтеграції, так і удосконалення прикладних механізмів державної політики в секторі рибальства України. Робота актуалізує малодосліджену в українській науці проблематику управління морськими ресурсами в Чорноморському регіоні та розширює дискурс публічної політики на напрямок, що має екологічне, економічне й геополітичне значення.

У науковому вимірі дисертація сприяє розвитку дослідницьких підходів до формування політики у секторі рибного господарства, застосування практик Європейського Союзу до національної системи врядування, а також поглиблює теоретичну базу в частині визначення понять, структур управління, форм участі галузевих суб'єктів. Запропоноване авторське визначення поняття «політика рибальства» та аналіз функціонування інституцій ЄС відкривають нові перспективи для досліджень у галузі інституційного дизайну публічного управління.

У прикладному вимірі результати дисертації можуть бути використані при розробці стратегічних документів, нормативно-правових актів, а також при удосконаленні діяльності державних і муніципальних органів, які опікуються питаннями рибного господарства, морської політики, продовольчої безпеки. Особливу вагу мають пропозиції щодо адаптації моделей боротьби з ННН-рибальством, системи громадського контролю та морського просторового планування, що відповідає міжнародним зобов'язанням України.

У суспільному аспекті дослідження спрямоване на формування відповідальної екологічної політики, підтримку сталого розвитку прибережних громад, зниження ризиків незаконної експлуатації водних ресурсів. Робота сприяє утвердженню принципів прозорості, багаторівневої взаємодії та ефективного управління у сфері, яка традиційно залишалася поза увагою державної політики, незважаючи на її критичне значення для регіонального розвитку й безпеки.

Таким чином, дисертація Усенко І.О. має міждисциплінарне значення, охоплює як науково-аналітичний, так і соціально-практичний рівень, і може бути важливою основою для подальших досліджень, управлінських ініціатив та освітніх програм.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації Усенко Інни Олександрівни засвідчив дотримання вимог академічної доброчесності в межах обсягу роботи та її основних структурних елементів. У тексті коректно оформлено посилання на використані джерела, зокрема на офіційні документи Європейського Союзу, статистичні матеріали, наукові публікації українських і зарубіжних дослідників, нормативно-правові акти та інституційні звіти. Джерельна база є релевантною, збалансованою та відображає міждисциплінарний характер дослідження.

У роботі відсутні ознаки прямого копіювання чужих текстів без належного цитування або посилання на першоджерело. Авторка використовує належним чином академічний апарат – виноски, цитати, бібліографічні посилання – що свідчить про самостійність виконання дослідження. Висновки, узагальнення й пропозиції мають авторський характер і ґрунтуються на критичному аналізі матеріалів, а не на репродукції чужих наукових позицій.

Результати дослідження апробовано у вигляді 15 публікацій, серед яких є статті у фахових виданнях України категорії Б, статті в зарубіжних наукових журналах, тези доповідей на конференціях, що підтверджує відповідність виконаної роботи принципам відкритості, прозорості та професійної

доброчесності. Окремі положення дисертації впроваджено в діяльність органів місцевого самоврядування, що також свідчить про реальну участь авторки у практичному застосуванні результатів наукової роботи.

Таким чином, підстав вважати, що дисертаційне дослідження містить порушення академічної доброчесності, не виявлено. Робота Усенко І.О. виконана самостійно, з дотриманням етичних і правових норм наукової діяльності.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження Усенко Інни Олександрівни, слід зазначити, що робота вирізняється актуальністю теми, обґрунтованістю висновків, належним рівнем теоретико-методологічного підходу та високим ступенем практичної значущості. Авторці вдалося органічно поєднати аналіз європейського досвіду з критичним осмисленням національних управлінських практик у галузі рибного господарства. Разом з тим, як і будь-яке масштабне дослідження, дисертація має низку положень, які можуть бути предметом наукової дискусії або потребують подальшого уточнення, конкретизації чи поглиблення. У цьому зв'язку доцільно висловити такі зауваження і пропозиції.

1. Недостатньо деталізовано логіку співвідношення між публічним управлінням у сфері рибальства та ширшими концептами екологічної та морської політики. У розділі 1 (с. 48–54) наведено характеристику Чорноморського регіону та проблем функціонування галузі, однак варто було б чіткіше розмежувати специфіку рибної політики як секторальної складової в системі державного управління.

2. Обмежене використання українських емпіричних прикладів щодо реалізації політики рибальства в умовах воєнного стану. Хоча авторка слушно наголошує на деструктивному впливі війни на галузь (с. 63–69), у роботі бракує конкретних кейсів з вітчизняної практики – наприклад, даних Держрибагентства, місцевих програм підтримки в Одеській чи Миколаївській областях.

3. Доцільно було б глибше проаналізувати ризики адаптації європейських інструментів до українського адміністративного середовища. У розділі 2 (с. 111–115) розглянуто механізми CFP та досвід Румунії, однак у частині 3 розділу мало уваги приділено бар'єрам імплементації – зокрема, обмеженій спроможності місцевого самоврядування, відсутності належного моніторингу тощо.

4. У частині висновків (с. 173–175) низка положень має декларативний характер і потребує подальшого уточнення. Зокрема, рекомендації щодо формування стратегічної моделі політики рибальства містять загальні формулювання, без окреслення механізмів координації між секторами чи пріоритетів поетапної реалізації.

Зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, а навпаки, засвідчують потенціал теми до подальших наукових досліджень у сфері публічного управління морськими ресурсами, міжгалузевої взаємодії та адаптації європейських практик до українських реалій.

9. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертація Усенко Інни Олександрівни на тему «Чорноморський регіон як важливий об'єкт політики рибальства України: досвід Європейського Союзу» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому на основі сучасної теоретико-методологічної бази вирішено важливе наукове завдання щодо вдосконалення публічного управління у сфері рибальства з урахуванням європейських підходів. Робота поєднує високий рівень теоретичного узагальнення з практичним спрямуванням і містить обґрунтовані висновки та прикладні рекомендації, актуальні для системи публічного управління України.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» за галуззю знань 28 «Публічне управління та адміністрування». Її структура логічна, зміст послідовний, висновки – аргументовані, а результати належно апробовані та впроваджені. У роботі дотримано вимог академічної доброчесності, а також забезпечено міждисциплінарну цілісність дослідження.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Усенко І.О. відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент

**кандидат наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»**

Микола ПОПОВ